Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในเขตมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา : พันธกิจที่ต้องทบทวน

Sustainable creative tourism in World Heritage Site of Phra Nakorn Sri Ayutthaya: Revisited the Mission?

อมรา วีระวัฒน์ (Amara Verawat)*
นรินทร์ สังข์รักษา (Narin Sungrugsa)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในเขตมรดกโลก พระนครศรีอยุธยา เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนและประเทศ หลายๆประเทศจึงให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ดีเมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้นอาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านอื่นๆตามมาได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นอกจากประชาชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่เกี่ยวข้องจะกลับมาทบทวนแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อช่วยกันดูแลรักษาคุณค่าที่โดดเด่นในฐานะมรดก โลกให้คงอยู่ต่อไป และยังสามารถรักษาสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสังคมในเมืองมรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไว้ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : มรดกโลก การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน

* สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: amara.vw@gmail.com
Management program, Faculty of Management, Silpakorn University, E-mail: amara.vw@gmail.com
** รองศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: narin_324349@yahoo.co.th
Associate Professor Dr., Faculty of Management, Silpakorn University, E-mail: narin_324349@yahoo.co.th

Abstract

This article aims to provide a guideline for developing sustainable creative tourism in the World Heritage Site of Phranakorn Sri Ayutthaya. As tourism industry has been recognized as a potential industry and a key player in economic and social development for the community and the country, therefore many countries provide support to the tourism industry. However, with the increasing number of tourists, it might increase other undesirable impacts in the area, whether it is economic, environmental, social and cultural impacts. It is necessary that the people, public and private sector both at local and national level to revisit the mission for sustainable creative tourism development to help preserve the continuous outstanding values of the world heritage. It also can balance the economy, culture and society in World Heritage Site of Phranakhon Sri Ayutthaya.

Keywords: World Heritage Site, Creative tourism, Sustainable development

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ด้านสังคมและเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อน เป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากการท่องเที่ยวนำมาซึ่งรายได้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ (Ursache, 2015) การท่องเที่ยวสร้างรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลเบื้องต้นกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา ปี 2560 พบว่า ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งสิ้น 1,824,042.35 ล้านบาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว 35,381,210 คน ช่วงระหว่างเดือนมกราคม-พฤศจิกายน 2560 โดยเพิ่มขึ้นจากรายได้จำนวน 1,633,497.55 ล้านบาทหรือคิดเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.66 จากนักท่องเที่ยวจำนวน 32,529,588 คนหรือคิดเป็นจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.77 ในปี 2559 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นมีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า 2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 6-7 ของแรงงานทั้งระบบ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ช่วยกระจายความเจริญจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค การท่องเที่ยวยังมีส่วนทำให้รัฐบาลพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองรัฐบาลในหลายๆประเทศจึงเล็งเห็นว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นโอกาสที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อนำมาใช้พัฒนาประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

พระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางของประเทศไทย เป็นอดีตราชธานีมายาวนานกว่า 417 ปี ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ เป็นเมืองพหุวัฒนธรรมที่รวบรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการที่เป็นเมืองท่าสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กำพล จำปาพันธ์, 2559; องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2559) แม้ว่าจะได้รับความเสียหายอย่างหนักหลังจากสงครามจนสูญเสียกรุงครั้งที่สองในปีพุทธศักราช 2310 แต่พระนครศรีอยุธยายังคงภาพความรุ่งเรืองในอดีตให้เห็นและรู้สึกได้ในปัจจุบันทั้งในเรื่องภูมิปัญญา ศิลปกรรม วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ฯลฯ จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางด้านวัฒนธรรมโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อปีพุทธศักราช 2534 (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560) และเมื่อพื้นที่ใดมีการประกาศเป็นแหล่งมรดกโลกก็มักจะมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจในสถานที่นั้นๆเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความกังวลในเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและการคุ้มครองแหล่งมรดกโลก การท่องเที่ยวนำมาซึ่งผลประโยชน์มากมาย

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

แต่ในเวลาเดียวกันถ้าปราศจากการบริหารจัดการที่เหมาะสมก็อาจจะส่งผลกระทบเชิงลบต่อแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่ การเพิ่มขึ้นของมลพิษ ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ค่าครองชีพที่สูงขึ้นในพื้นที่ ศิลปวัฒนธรรมเปลี่ยนไป วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาความขัดแย้งของคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ การลักขโมย ฯลฯ (Eber, S, 1992; Forsyth, T., 1997; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; Dumbraveanu, D., 2007; Korez-Vide, R., 2013) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศจะตระหนักถึงความสำคัญของนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา และในขณะเดียวกันทุกฝ่ายก็จำต้องทบทวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตมรดกโลกเพื่อช่วยกันดูแลรักษาคุณค่าที่โดดเด่นในฐานะมรดกโลกให้คงอยู่ต่อไป

ภาพรวมการท่องเที่ยวของประเทศไทย

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลจึงให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวค่อนข้างสูง เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่น่าสนใจ นอกจากนี้คนไทยยังมีอัธยาศัยไมตรีที่เป็นมิตรกับชาวต่างชาติ มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวอีกทั้งสถานที่ตั้งของประเทศไทยยังถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) ประเทศไทยจึงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย และมีหลากหลายราคาให้เลือก มีความคุ้มค่าเหมาะกับนักท่องเที่ยวหลายกลุ่ม (มนัสสินี บุญมีสีสง่า, 2556) อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวของไทยจะยังคงมีแนวโน้มการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องจากศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทำเลที่ตั้ง และความเป็นไทย แต่ประเทศไทยประสบปัญหาด้านการท่องเที่ยวอื่นๆเช่น ปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาความพร้อมในการให้บริการของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งยังขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2559) ดังนั้นประเทศไทยจึงควรรวบรวมและนำเสนอจุดแข็งที่สำคัญของการท่องเที่ยว เพิ่มความรับรู้ภาพลักษณ์ด้านบวกของประเทศไทยต่อชาวโลก ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีความพร้อมบนพื้นฐานของเอกลักษณ์ไทย มุ่งเน้นการเพิ่มสัดส่วนนักท่องเที่ยวคุณภาพ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล และที่สำคัญ คือ การหาแนวทางในการแก้ไขจุดอ่อนการท่องเที่ยวของประเทศเป็นการเร่งด่วนเพื่อยกระดับและเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวทั่วประเทศ อันจะเป็นการวางรากฐานของเศรษฐกิจในภาพรวม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2559) แล้วประเทศไทยจะสามารถเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวได้ไม่ยากนัก

ตามการจัดกลุ่มของกรมการท่องเที่ยว กลุ่มจังหวัดภาคกลางประกอบด้วย 13 จังหวัด ได้แก่ 1) กรุงเทพมหานคร 2) สมุทรปราการ 3) นนทบุรี 4) ปทุมธานี 5) พระนครศรีอยุธยา 6) อ่างทอง 7) ลพบุรี 8) สิงห์บุรี 9) ชัยนาท 10) สระบุรี 11) ฉะเชิงเทรา 12) นครปฐม และ 13) สมุทรสาคร (กรมการท่องเที่ยว, 2560) ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางท่องเที่ยวในเขตภาคกลางเป็นจำนวนมาก จากสถิติข้อมูลการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเฉพาะในเขตภาคกลาง พบว่า อัตราการเข้าพักเฉลี่ยในแต่ละจังหวัดประกอบไปด้วย จังหวัดกรุงเทพมหานครมี 81.62% จังหวัดสมุทรปราการ 67.80% จังหวัดนนทบุรี 72.07% จังหวัดปทุมธานี 57.63% จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 69.31% จังหวัดอ่างทอง 69.77% จังหวัดลพบุรี 55.20% จังหวัดสิงห์บุรี 63.94% จังหวัดชัยนาท 78.79% จังหวัดสระบุรี 62.07% จังหวัดฉะเชิงเทรา 62.01% จังหวัด

นครปฐม 68.83% และ จังหวัดสมุทรสาคร 62.09% จึงเห็นได้ว่ากลุ่มจังหวัดภาคกลางเป็นภาคที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและพักแรมไม่ต่ำกว่า 50% ในทุกจังหวัด เนื่องจากภาคกลางเป็นดินแดนที่เป็นที่ลุ่มน้ำเหมาะสมกับการเกษตร จึงประกอบไปด้วยเรือกสวนไร่นามากมาย พืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์ สมดังคำว่า “อู่ข้าวอู่น้ำ”ของประเทศ มีความเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาแต่โบราณ ภาคกลางจึงมีโบราณสถานมากมาย บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สถาปัตยกรรม ทำให้แต่ละจังหวัดมีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง มีแหล่งท่องเที่ยวที่รวบรวมธรรมชาติ โบราณสถาน และความทันสมัยของตัวเมืองเข้าไว้ด้วยกันและสามารถเข้าไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล โดดเด่นในเรื่องวัฒนธรรมทางด้านอาหารที่มีหลากหลายรสชาติให้ได้ลิ้มลอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2559; การท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

สถิติการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อคำนึงถึงสถิติการท่องเที่ยวในเขตจังหวัดภาคกลางพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับสองรองจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร จากสถิติเบื้องต้นของการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561)

	2558	**2559**	**2560 (ม.ค.-พ.ย.)**
จำนวนนักท่องเที่ยว	6,994,538	7,216,514	6,794,036
รายได้จากนักท่องเที่ยว	14,485.17	15,309.69	14,787.78

จากสถิติจะพบว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยวในอัตราที่ลดลงเล็กน้อยในปีที่ผ่านมาซึ่งอาจจะมาจากหลายๆสาเหตุ เช่น สิ่งเร้าทางการท่องเที่ยว ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว หรือ ปัจจัยภายนอกอื่นๆ (รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์, 2557) อย่างไรก็ดีจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี เพราะภายในจังหวัดสามารถเดินทางได้สะดวก ทั้งรถโดยสารประจำทาง รถไฟ รถยนต์ส่วนตัว หรือแม้กระทั่งเรือ ทั้งนี้ในเทศกาลสงกรานต์ และช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคมของทุกปีที่จะมียอดตัวเลขนักท่องเที่ยวสูงมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นช่วงปิดภาคการศึกษา นักเรียนและนักศึกษาจึงเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก และในขณะเดียวกันก็มาเข้าชมพิพิธภัณฑ์เพื่อหาความรู้ด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ด้วยตนเอง นอกจากนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกในชื่อ “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” (Historic City of Ayutthaya) เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ณ กรุงคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560) ทั้งนี้กรมศิลปากรได้กำหนดเขตที่ดินโบราณสถานในปี พ.ศ. 2519 มีพื้นที่ประมาณ 1,810 ไร่ โดยในเขตนี้มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ พระราชวังโบราณ วัดมหาธาตุ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดราชบูรณะ วัดพระราม วิหารพระมงคลบพิตร เป็นต้น นอกจากนี้พระนครศรีอยุธยายังมีความเป็นเมืองพหุวัฒนธรรม ผู้คนจากหลายเชื้อชาติและต่างศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีความรักใคร่ปรองดองกันในชุมชน เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจทางด้านวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่คนนิยมรองลงมา คือ การล่องเรือตามลำน้ำชมความงามสองฟากฝั่ง และสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ นิยมเช่าจักรยานชมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงการนั่งช้างที่ปางช้าง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ปัญหาสำคัญของเขตนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

การที่พระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีมาถึง 417 ปี และยังปรากฏให้เห็นโบราณสถานขนาดใหญ่น้อยมากมายในปัจจุบัน เป็นหลักฐานทางอารยธรรมซึ่งแสดงให้เห็นถึงระยะเวลาอันสงบสุข และเป็นปึกแผ่นที่ยาวนานที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ เป็นอาณาจักรที่มีอำนาจทางการเมืองอันมั่นคงและซับซ้อน มีความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองพหุวัฒนธรรมมาแต่โบราณ มีนโยบายเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศทั้งประเทศเพื่อนบ้านและประเทศตะวันตก เช่น จีน ญี่ปุ่น โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส (กำพล จำปาพันธ์, 2559) สิ่งต่างๆเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นประจักษ์พยานถึงความรุ่งเรืองและมั่นคั่งของอาณาจักรอยุธยาได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันพระนครศรีอยุธยาถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ความนิยมจากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) หากแต่ปัจจุบันในการที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพของเขตมรดกโลกทางวัฒนธรรมในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานท์กวี คนดีศรีอยุธยา เลอคุณค่ามรดกโลก” (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2560) กลับประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆมากมาย โดยอาจแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มหลักๆซึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่แตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ คือ 1) ปัญหาจากภัยธรรมชาติ 2) ปัญหาอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ และ 3) ปัญหาจากสภาวะที่พระนครศรีอยุธยามีสภาพเป็นเมืองใหม่ทับเมืองเก่า โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ตัวเกาะเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของกรุงศรีอยุธยาในอดีต ถูกล้อมรอบด้วยแม่น้ำสำคัญ 3 สายคือ แม่น้ำลพบุรีด้านทิศเหนือ แม่น้ำป่าสักด้านทิศตะวันออก และแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในยุคโบราณ มีความเหมาะสมในฐานะชุมทางคมนาคมที่เอื้อต่อการค้าทั้งภายในและภายนอก ทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่มีความสำคัญของภูมิภาคเอเชียและของโลกในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-23 นอกจากนี้แม่น้ำทั้งสามก็เปรียบเสมือนกับปราการธรรมชาติในการป้องกันข้าศึกศัตรูจากภายนอก แต่การที่มีแม่น้ำโอบล้อมและมีลักษณะเป็นที่ลุ่ม จึงกลายเป็นแหล่งรับน้ำในภาคกลาง ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายในเขตมรดกโลกได้ดังเช่นสถานการณ์อุทกภัย ปลายปี 2554 ส่งผลให้แหล่งมรดกโลกพระนครศรีอยุธยาถูกน้ำท่วมกว่า 150 แห่ง (กรมศิลปากร, 2556) กรณีดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมาเป็นข้อพิจารณาของคณะกรรมการมรดกโลกเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกที่กำลังตกอยู่ในภาวะอันตรายอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ, 2557)

2) ปัญหาอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ในอดีตการบูรณะฟื้นฟูขุดแต่งกำแพงเมืองมักไม่ได้ศึกษาพื้นที่ให้เรียบร้อยก่อนการดำเนินการทำให้แหล่งโบราณสถานหลายๆแห่งถูกทำลายทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ทั้งนี้รวมถึงการรื้ออิฐและศิลาแลงออกจากซากเมืองโบราณเพื่อไปสร้างเมืองใหม่ในสมัยรัชกาลต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 และในสมัยรัชกาลที่ 3 (กำพล จำปาพันธ์, 2559; องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2559) แต่อย่างไรก็ดีด้วยความแตกต่างของยุคสมัย ทำให้มุมมองด้านการอนุรักษ์โบราณสถานมีความแตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังมีปัญหาซึ่งเกิดขึ้นในปัจจุบันอันเกิดจากการบุกรุกโบราณสถาน เช่น การสร้างที่พักอาศัย การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การดัดแปลงรื้อถอนโบราณสถาน หรือมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ใกล้เคียงคร่อมทับ หรือเบียดบังโบราณสถาน ซึ่งบางส่วนเป็นที่พักของประชาชนที่เช่าพื้นที่ราชพัสดุ และบางส่วนเป็นบ้านพักข้าราชการ หรือ เป็นหน่วยงานของราชการ และนอกจากนี้ยังพบว่ามีการลักลอบขุดหาและโจรกรรมโบราณวัตถุต่างๆ โดยเฉพาะพระพุทธรูป และ พระพิมพ์ต่างๆเนื่องจากมีราคาค่อนข้างสูงในตลาดนักสะสมอีก

ด้วย (วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย และ วชิรวิทย์ สิรชัยพงศ์กุล, 2556; สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯสหประชาชาติ, 2557)

การที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเคยเป็นที่ตั้งของอดีตราชธานีทำให้คนในพื้นที่มองว่าปัญหาต่างๆ โดยรวมถึงการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและโบราณสถานเป็นเรื่องของภาครัฐที่ต้องเข้ามาบริหารจัดการ (สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์, 2554) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และเมื่อการบริหารจัดการพื้นที่ตกเป็นของภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ในบางครั้งยังถูกขับไล่ออกจากพื้นที่เพราะมีปัญหาการรุกล้ำบริเวณโบราณสถาน ประชาชนในพื้นที่คิดว่าโบราณสถานจำเป็นต้องมีผู้คนเพราะทำให้โบราณสถานไม่ดูแห้งแล้ง โบราณสถานต้องมีชีวิตและต้องอยู่คู่กับคนได้ ส่วนงานด้านการอนุรักษ์ก็จำเป็นจะต้องมั่นใจว่าจะไม่มีกิจกรรมใดๆทำลายโบราณสถาน และอยู่ร่วมกับโบราณสถานได้อย่างยั่งยืน

ปัญหาสำคัญอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์อีกประการ คือ การท่องเที่ยว โดยเฉพาะลักษณะการท่องเที่ยวที่เน้นจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมากซึ่งส่งผลกระทบต่อตัวมรดกโลก คือ ความเสียหายชำรุดทรุดโทรมของตัวแหล่งโบราณสถาน และเมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกิจกรรมอื่นๆก็เกิดตามมาโดยเฉพาะในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึง ร้านค้า ยานพาหนะ เมื่อไม่ได้รับการบริหารจัดการให้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ก็จะก่อเกิดปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ในเขตมรดกโลก เช่น ปัญหาขยะสะสมตามแหล่งโบราณสถาน ปัญหาการจัดการไฟส่องสว่างหรือสายไฟและสายสัญญาณสื่อสารต่างๆในบริเวณมรดกโลกที่ขาดการดูแลรักษาจนดูรกรุงรัง บดบังทัศนียภาพ ห้องน้ำสาธารณะที่ขาดการดูแลรักษา การต่อเติมร้านค้าและดัดแปลงเป็นที่อยู่อาศัยที่พระวิหารวัดมงคลบพิตร อีกทั้งยังมีการตั้งร้านค้าริมทางที่ถนนป่าโทนและชีกุนทำให้เกิดปัญหาจราจรและเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษ และน้ำเน่าเสียอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใช้ประโยชน์ ได้แก่ ตลาดบก ตลาดน้ำ บึงพระราม และพื้นที่หลังศาลากลางเก่า ฯลฯ การที่พื้นที่มรดกโลกไม่มีประธานหลักในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่แน่นอนทำให้ทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ค่อนข้างสับสน ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามเน้นการพัฒนาด้านต่างๆ เช่น การจัดระเบียบการจราจร การจัดระเบียบร้านค้า หรือการออกมาตรการอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แต่ก็ยังปรากฏให้เห็นปัญหาต่างๆ (กรมศิลปากร, 2559; กำพล จำปาพันธ์, 2559 และ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2559) ทั้งนี้เรื่องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเขตมรดกโลกนั้น Huang, C.H. และคณะได้ทำการศึกษาเรื่อง Does World Heritage list really induce more tourists? Evidence from Macau ในปี 2012 ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่าเป็นที่เชื่อกันโดยทั่วไปว่าการขึ้นทะเบียนในรายการมรดกโลกจะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น แต่จากผลการศึกษากลับระบุว่าการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกไม่มีผลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญยกเว้นมีผลต่อการท่องเที่ยวระยะสั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงควรจะต้องกลับมาพิจารณาในเรื่องกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายอีกครั้งว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรจะมี หรือควรจะได้ควรเป็นกลุ่มใดกันแน่ เพื่อจะได้ดำเนินการกำหนดเป้าหมายและแผนกลยุทธ์อื่นๆต่อไป

3) ปัญหาจากสภาวะที่พระนครศรีอยุธยามีสภาพเป็นเมืองใหม่ทับเมืองเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีปัญหาสำคัญ คือ การที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่มีมิติของเมืองซ้อนเมือง คือ เมืองอดีตราชธานีซึ่งประกอบด้วยแหล่งโบราณสถานต่างๆ ทั้งวัดและวังจำนวนมากมาย และเมืองปัจจุบันที่มีการดำเนินกิจกรรมการดำรงชีวิตของชาวเมืองตามปกติ ถึงแม้ว่าจะเป็นเขตเมืองเก่าที่มีการควบคุมการก่อสร้างอย่างเคร่งครัด แต่ก็ไม่สามารถหยุดความเจริญเข้าสู่พื้นที่ได้ (วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย และ วชิรวิทย์ สิรชัยพงศ์กุล, 2556) วิถีชีวิตของผู้คนปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาการรุกล้ำเขตโบราณสถาน และเมื่อมีการประกาศพื้นที่เป็นแหล่งมรดกโลก คนในพื้นที่เขตมรดกโลกยิ่งรู้สึกว่าตนเองถูกกันออกจากพื้นที่และไม่มีสิทธิมีเสียงในเขตมรดกโลกมากขึ้นจึงทำให้เกิดความไม่พอใจและถึงขั้นก่อให้เกิดการประท้วง ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกันกับการศึกษาเรื่อง Tourism development and resistance in China โดย Cornet, C. (2015) โดยผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า

ชาวบ้านตอบสนองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวต่างกันตามวิถีชีวิตของพวกเขา ชาวบ้านเข้าข้างหน่วยงานท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเพื่อต่อต้านรัฐบาล การมีปฏิกิริยาตอบสนองนี้เองแสดงให้เห็นว่าบริบททางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์การเมืองและเศรษฐกิจที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำเป็นต้องทบทวนในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อคนในพื้นที่อย่างเร่งด่วนเพื่อมิให้เกิดปัญหาระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวได้

พระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่มีระยะทางไม่ห่างจากกรุงเทพมหานครมากนัก เป็นจังหวัดที่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรม โดยมีนิคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย เช่น นิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร สวนอุตสาหกรรมโรจนะ นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมแฟคตอรี่แลนด์ (สำนักงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2558) เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาถือว่าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการเชื่อมต่อการเดินทางไปยังภาคเหนือและภาคอีสาน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านการจัดการพื้นที่ระหว่างเขตอุตสาหกรรมและเขตโบราณสถานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น การประกาศเขตมรดกโลกเป็นพื้นที่ 1,810 ไร่ทางซีกตะวันตกของเกาะเมือง แต่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเกาะเมืองทั้งหมดเป็นโบราณสถาน ซีกตะวันออกของเกาะเมืองจึงนับเป็นโบราณสถานด้วย ทำให้การดูแลจัดการต่างๆมีความแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าจะมีกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลการกำหนดรูปแบบการจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์อยุธยาในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์แล้วก็ตาม อำนาจในการบริหารจัดการก็ยังไม่ชัดเจน มีพื้นที่คาบเกี่ยวกันหลายหน่วยงาน อีกทั้งจุดประสงค์ในการดูแลพื้นที่ที่แตกต่างกันทำให้อาจก่อเกิดความขัดแย้งในการทำงานได้ โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เนื่องจากมีการบังคับใช้กฎหมายตามภารกิจของหน่วยงาน อีกทั้งแผนแม่บทยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอีกด้วย (กำพล จำปาพันธ์, 2559 และ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2559)

การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ ปัญหาในเขตมรดกโลกเป็นปัญหาที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขจากทุกฝ่าย ปรับวิสัยทัศน์ของชุมชนให้เข้าใจถึงความสำคัญของมรดกโลก เพื่อให้มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ชุมชนควรจะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมใดๆที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาสถานที่นั้นๆต่อไปอย่างยั่งยืน และในขณะเดียวกันก็ไม่ควรละทิ้งแนวทางการดูแลรักษาและการบริหารจัดการมรดกโลกอย่างเป็นสากลเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของแหล่งมรดกโลกนั้นๆเช่นกัน เพราะฉะนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน การรักษาความสมดุลระหว่างทิศทางการอนุรักษ์และพัฒนามรดกโลก ความต้องการของเอกชนและชุมชนจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

ปัญหาการท่องเที่ยวในเขตนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

ปัญหาเกี่ยวกับท่องเที่ยวเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่ง ปัญหาด้านการท่องเที่ยวอาจจะเกิดขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยว เกิดจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หรือตัวนักท่องเที่ยวเอง และเมื่อไม่มีการแก้ไขหรือแก้ไขช้า หรือไม่ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนก็จะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆเสื่อมคุณภาพลง ในท้ายที่สุดก็จะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆอีกต่อไป ทั้งนี้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวนั้นหมายถึง ความรู้สึกและการแสดงออกของนักท่องเที่ยวทั้งก่อนการท่องเที่ยว (pre-trip behavior) ในระหว่างการท่องเที่ยว (behavior during the trip) และภายหลังการท่องเที่ยว (post-trip behavior) และรวมถึงปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อความรู้สึกและการแสดงออกของนักท่องเที่ยว (รวิวรรณ โปรยรุ่งโรจน์, 2557)

ในกรณีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเขตนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยานั้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและสั่งสมมานาน โดยมักเกิดปัญหาในช่วงระหว่างการท่องเที่ยวและมีผลกระทบต่อมรดกโลก คือ

1) ทัศนียภาพของบริเวณมรดกโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณหน้าวิหารพระมงคลบพิตรและบริเวณหน้าวัดพระศรีสรรเพชญ์ที่ไม่สวยงาม ไม่เหมาะสม และไม่เป็นระเบียบเนื่องจากโดนบดบังโดยร้านค้าขายของต่างๆจำนวนมาก อีกทั้งเมื่อมีร้านค้าก็จะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย การจัดการเรื่องระบบสาธารณูปโภคตามมา

2) การจราจรคับคั่งบริเวณโดยรอบเขตมรดกโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งรถทัศนาจรของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหามลพิษและแรงสั่นสะเทือนซึ่งอาจส่งผลต่อตัวโบราณสถานได้

3) บริเวณแหล่งมรดกโลกมีแผ่นป้ายให้ความรู้น้อยมาก เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม (โดยไม่มีไกด์นำทาง) มักจะไม่ได้ความรู้อะไรกลับไป และไม่ก่อให้เกิดความผูกพันกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ นอกจากนักท่องเที่ยวได้หาความรู้จากแหล่งข้อมูลออนไลน์มาก่อนหรือหลังจากการท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวโดยมากจึงเข้าไปเพื่อเก็บภาพถ่ายเพียงอย่างเดียว

4) มีเจ้าหน้าที่ในบริเวณแหล่งมรดกโลกจำนวนไม่มากเพียงพอในบริเวณโบราณสถานเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของอาณาเขตของมรดกโลกเพื่อให้คำแนะนำหรือตักเตือนนักท่องเที่ยว จึงจะปรากฏให้เห็นภาพพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อโบราณสถานต่างๆเช่น การปีนป่ายขึ้นไปบนเจดีย์ การถ่ายรูปในท่าทางที่ไม่เหมาะสม การจัดเรียงอิฐหรือวัสดุในบริเวณโบราณสถานใหม่เป็นรูปร่างอื่นๆที่ไม่ใช่ลักษณะเดิมของโบราณสถานนั้น

5) บุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริการและการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังค่อนข้างมีปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

6) ปัญหามิจฉาชีพหรือผู้ฉกฉวยประโยชน์หากินกับนักท่องเที่ยว นับว่าเป็นปัญหาสำคัญในแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยวทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

7) ที่พักข้างคืน เช่น โรงแรม เกสเฮาส์ ต่างๆในบริเวณใกล้แหล่งมรดกโลกส่วนมากมีสภาพค่อนข้างเก่า ไม่ค่อยสะอาด และดูไม่ค่อยปลอดภัย

จากปัญหาต่างๆเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากมาย นอก จากตัวกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวกแล้ว กลุ่มบริษัทนำเที่ยวเกิดความยุ่งยากในการดำเนินการ ไม่สามารถรักษาเวลาได้ตามตารางการเดินทาง แหล่งมรดกโลกพระนครศรีอยุธยามีภาพลักษณ์และชื่อเสียงในทางที่ไม่ดีจากการพูดกันปากต่อปากของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในกลุ่มบริษัทนำเที่ยวถึงกับประกาศว่าจะไม่นำกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีก หากปล่อยให้ปัญหาต่างๆดำเนินต่อไปจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอาจจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอีกเลยก็เป็นได้

การจัดการเพื่อลดปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

การจัดการที่สำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตมรดกโลก ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Tourism Western Australia, 2008) ได้แก่

1. การจัดการด้านสถานที่ท่องเที่ยว (Attractions) นักท่องเที่ยวออกเดินทางจากที่พักอาศัยเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น คุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือเป็นเพราะความสวยงามตามธรรมชาติหรือความงามที่ถูกสร้างขึ้น สถานที่ที่นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมนับว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจขั้นต้นสำหรับเหตุผลในการท่องเที่ยว เช่น โบราณสถาน อนุสาวรีย์ต่างๆ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สถานที่เหล่านี้บางครั้งจึงเปรียบเสมือนเครื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (landmark) นอกจากนี้สิ่งดึงดูดใจยังรวมถึงกิจกรรมต่างๆที่

เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวด้วย (activities) เช่น การดำน้ำ การล่องแพ การเข้าร่วมงานต่างๆ หรือการเข้าชมนิทรรศการ การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชนมุ่งเน้นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้าน (ขนิษฐา บรมสาลี และ รัฐพล สันสน, 2560)

2. การจัดการเกี่ยวกับความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว (Access) การคมนาคมขนส่งเป็นสิ่งจำเป็นในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวจากที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ไปยังที่ที่พวกเขากำลังไปเยือน นักท่องเที่ยวอาจเดินทางด้วยตนเอง หรืออาจใช้บริการรถขนส่งสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางอากาศหรือทางน้ำ เป็นต้น

3. การจัดการเรื่องที่พักแรม (Accommodation) แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งควรมีสถานที่พักแรมที่ได้มาตรฐานและมีความปลอดภัยในบริเวณใกล้เคียงเพื่อเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ พร้อมทั้งเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ส่วนต่างๆโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้สถานที่พักแรมควรมีความหลากหลายทั้งในระดับการบริการและราคาเพื่อให้สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้หลากหลายกลุ่ม

4. การจัดการเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในการท่องเที่ยว (Amenities) คือ การให้บริการใดๆเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งนี้รวมถึง ห้องน้ำสาธารณะ ป้ายต่างๆ ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การให้บริการด้านการสื่อสารต่างๆ และการให้บริการในภาวะฉุกเฉิน เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่างเป็นบริการของภาครัฐที่จัดทำโดยหน่วยงานท้องถิ่นรัฐและระดับชาติ จึงจำเป็นต้องมีการร่วมมือในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการด้านการท่องเที่ยวอาจต้องแข่งขันกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

5. การจัดการเรื่องการรับรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้อง (Awareness) ถึงแม้ว่าจุดหมายจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่ดีที่สุด มีที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีที่สุดในโลกก็ตาม สิ่งเหล่านี้จะไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิงหากปัจจัยด้านการรับรู้ขาดหายไป โดยในที่นี้การรับรู้มีความหมายสามประการ คือ ประการแรกประชากรในท้องถิ่นต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว ถ้าชุมชนในท้องถิ่นมองว่านักท่องเที่ยวเป็นผู้ก่อการร้าย (tourists as terrorists) ก็จะส่งผลเสียต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ประการที่สองผู้ที่ติดต่อโดยตรงกับนักท่องเที่ยวต้องมีทัศนคติที่ดี (attitude) ต่อการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงร้านค้า ที่ทำการไปรษณีย์ และธุรกิจอื่นๆที่ติดต่อกับนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่ใช่แค่โรงแรมและร้านอาหารเท่านั้น ชุมชนท้องถิ่นจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของการท่องเที่ยว และประการที่สามคือความรับรู้ด้านการตลาด จุดหมายปลายทางจะต้องมีรูปแบบที่แข็งแกร่งเป็นบวกและฝังแน่นในจิตใจของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้จากภายนอกโดยเฉพาะด้านสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางภูมิประเทศ หรือสภาพของตัวโบราณสถานเองซึ่งอาจทรุดโทรมตามกาลเวลาเป็นต้น

ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนเพื่อดำเนินการแก้ไขและป้องกันปัญหาจากการท่องเที่ยว

ทิศทางหรือเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรมีความสำคัญต่อการนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารงานขององค์กร การกำหนดนโยบายจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทาง รวมทั้งเป็นการสร้างกรอบที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ ดังนั้นควรมีการกำหนดแผนการทำงานด้านต่างๆ ให้สอดรับกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม โดยมีการพิจารณาความสามารถขององค์กร และวิเคราะห์ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อองค์กรในอนาคต เพื่อบอกทิศทางการดำเนินการและแนวทางปฏิบัติที่จะบรรลุตามเป้าหมายต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้

องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนโดยรอบเขตนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้รับกับปัญหาที่เกิดขึ้นและอาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนี้สามารถดำรงความเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ตามแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมไปในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค โดยมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด รูปแบบ และกิจกรรมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากที่มุ่งเน้นการวัดความสำเร็จจากจำนวนและรายได้ของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ มาเป็นการบริหาร พัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในแบบส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นมากขึ้น มีการสร้างความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้านมากขึ้นโดยการที่ตัวนักท่องเที่ยวมีโอกาสได้เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิต หรือมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งในขณะเดียวกันเจ้าบ้านก็มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน การท่องเที่ยวลักษณะนี้นอกจากจะสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวแล้ว ยังทำให้พื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพทั้งตัวบุคคลและสถานที่ท่องเที่ยวไปในเวลาเดียวกัน และยังทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆอย่างลึกซึ้ง ทำให้เจ้าบ้านและนักท่องเที่ยวเกิดความปรารถนาที่จะปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆไว้เพื่อให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน ซึ่งลักษณะการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ชนิดนี้ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั่นเอง

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับการกล่าวถึงโดยบุคคลและองค์กรหลากหลาย (Eber, S., 1992; Forsyth, T., 1997; Butler, 1999; Richards and Raymond, 2000; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; Dumbraveanu, D., 2007; Wurzburger et al., 2009; UNESCO World Heritage, 2010; ยุวดี นิรัตน์ตระกูล , 2554; ภัยมณี แก้วสง่า และ นิศาชล จำนงศรี. 2012; สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การมีส่วนร่วมและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนอย่างกลมกลืนทั้งจากการพูดคุย ทดลองทำ และการใช้ชีวิตร่วมกัน โดยสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นสิ่งที่ทำกันอยู่เป็นปกติของผู้คนในชุมชนนั้นๆไม่ใช่สร้างขึ้นมาใหม่ นักท่องเที่ยวจะไม่ใช่เป็นเพียงนักท่องเที่ยว แต่จะเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้มีโอกาสเข้าไปส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชน นักท่องเที่ยวจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัว และใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดความชำนาญ ผ่านการสร้างสรรค์กิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดจินตนาการของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาหรือได้ใช้ศักยภาพหรือความสามารถด้านแนวคิดสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ซึ่งนั่นหมายความว่าพื้นที่นั้นๆจะต้องมีความหลากหลายและโดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติ และตัวนักท่องเที่ยวเองได้มีโอกาสเลือกกิจกรรมตามความต้องการและความสนใจ และนอกจากนี้ชุมชนเองจะต้องมีความสามารถในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ในรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งยิ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั่นเอง

ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนเพื่อดำเนินการแก้ไขและป้องกันปัญหาจากการท่องเที่ยวในเขตนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

1. ศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ความต้องการ รวมถึงมีการชี้แจงสถานการณ์ต่างๆทั้งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเขตมรดกโลกและความห่วงใยจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยทำการศึกษาจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว จัดให้มีการจัดการประชุมปรึกษาร่วมกันกันอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ และมีการจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อทำให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและชอบธรรมเพื่อทำการสรุปจัดทำเป็นรูปแบบและกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์เมืองมรดกโลก ทั้งนี้แผนฯควรแบ่งเป็นระยะสั้น ระยะกลาง และ ระยะยาว ขึ้นอยู่กับความจำเป็นเร่งรีบในการแก้ไขของแต่ละปัญหา

2. ศึกษาข้อกำหนด ระเบียบหลักเกณฑ์ของมรดกโลกเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของมรดกโลก ซึ่งนอกจากข้อกำหนดต่างๆแล้ว องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ทำหนังสือคู่มือบริหารจัดการการท่องเที่ยวขึ้นมามากมาย เช่น Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers (Pedersen, A., 2002), Tourism, Culture, and Sustainable Development (Robinson, M. and Picard, D., 2006), UNESCO: Sustainable Tourism Online Toolkit (UNESCO, 2017) โดยมีความท้าทาย คือ คู่มือต่างๆถูกจัดทำขึ้นเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส เมื่อต้องให้ท้องถิ่นรับคู่มือเหล่านี้ไปปฏิบัติมีความจำเป็นที่จะต้องมีการแปลอย่างละเอียดและถูกต้อง โดยมีการปรับไปใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ และสถานภาพของพื้นที่จริง

3. ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ควรร่วมกันระดมความคิดเพื่อหาจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวอาจเข้าไปมีส่วนร่วมได้โดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจมีการเชิญบุคคลจากภายนอกเข้าร่วมการสำรวจพื้นที่และทดลองกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากอาจจะได้มุมมองและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม นอกจากนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ภาพลักษณ์ ผ่านสื่อทางการตลาดเพื่อเพิ่มความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวและให้ผลประโยชน์แก่ชุมชนโดยรอบมรดกโลกอีกด้วย

4. มีการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบอย่างชัดเจนและจริงจังในเขตมรดกโลก ไม่ว่าจะในด้านการจัดการในเรื่องร้านค้า การจัดการจราจร ปัญหาการจัดการด้านขยะ ปัญหาการจัดการด้านสิ่งสาธารณูปโภค หรือปัญหามิจฉาชีพหรือผู้ฉกฉวยประโยชน์หากินกับนักท่องเที่ยว เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความปลอดภัยและสร้างความประทับใจต่อผู้มาเยือน

5. มีการจัดการแก้ไขปัญหาในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสำรวจปรับปรุงห้องน้ำสาธารณะ เพิ่มเติมจำนวนป้ายต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน กวดขันร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านกาแฟให้รักษาความสะอาดของพื้นที่ และขายของในราคาที่เป็นธรรมไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรมีพนักงานในจำนวนที่เพียงพอและพร้อมให้การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

6. เพิ่มเติมจำนวนเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอโดยเปรียบเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของเขตมรดกโลก พร้อมทั้งมีจัดทำโครงการพัฒนาบุคคลากรทั้งการให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอให้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน กฎระเบียบต่างๆที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวมรดกโลก และภาษาต่างๆที่ใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งให้ความรู้ แนวคิด และวิธีปฏิบัติในเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงชุมชนในพื้นที่ควรได้รับการอบรมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเช่นกันซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจระยะยาวอีกด้วย

7. ควรมีการสำรวจคุณภาพของที่พัก ทั้งทางด้านกายภาพและการให้บริการให้อยู่ในสภาพที่ดีสะอาด มีมาตรฐานและปลอดภัยทั้งนี้ควรมีการเข้าตรวจประเมินคุณภาพของที่พักก่อนการต่ออายุใบอนุญาตประกอบธุรกิจการโรงแรมทุกปีเพื่อให้ที่พักในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มาตรฐาน

บทสรุป

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาเผชิญความท้าทายหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความท้าทายจากข้อกำหนดในการบริหารจัดการมรดกโลก ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ ความต้องการที่แตกต่างของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความขัดแย้งในพื้นที่ซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจ การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นไปอย่างยั่งยืนตามทฤษฎีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ภาครัฐควรที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นตัวนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น ภาคเอกชนเพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน และในขณะเดียวกันการเปิดใจรับฟังความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกด้านก็มีความสำคัญ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดทำแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งสื่อถึงความต้องการของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ควรมีการจัดการประชุมปรึกษากันอย่างสม่ำเสมอโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายมีสถานะที่เท่าเทียมกันจะลดปัญหาความไม่เข้าใจและการสื่อสารที่ผิดพลาดลงได้ ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและผลักดันในการดำเนินการทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและในขณะเดียวกันเกิดความเข้าใจในขั้นตอนการดำเนินงานและขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดควรระลึกไว้เสมอว่าถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะถูกนับว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้แก่คนในชุมชน หรือ แม้แต่ประเทศ แต่หากการบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพออาจจะนำมาซึ่งผลกระทบด้านลบได้ ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวจะให้เป็นไปอย่างรวดเร็วหรือเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของพื้นที่ ความพร้อมของบุคคลากรในพื้นที่ ความต้องการและความปรารถนาของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวของชุมชนเป็นสำคัญ และถึงแม้ว่าพระนครศรีอยุธยาจะไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวใหม่ แต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต อาหาร ที่ไม่เหมือนที่ใดในโลก ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการค้นหาเอกลักษณ์ที่มีอยู่แล้วในแต่ละชุมชน เผยแพร่และสื่อสารผ่านสื่อสร้างสรรค์ต่างๆ และสร้างเครือข่าย เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนอันจะก่อให้เกิดการปกป้อง ดูแล หวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ชุมชน ภาครัฐและเอกชนและเพื่อส่งต่อประโยชน์นี้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. (2559). **แผนแม่บทฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2559 นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา**. กรมศิลปากร

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2558-2560)**. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานปลัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2560-2564)**. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานปลัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **ข้อมูลเบื้องต้นสถานการณ์การท่องเที่ยวไทย ระหว่างเดือนมกราคม-พฤศจิกายน 2560**. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานปลัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา

กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). **อนุสัญญามรดกโลก**. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560 จาก http://thaiwhic.go.th/convention.aspx

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2559). **รายงานประจำปี 2559**. กรุงเทพมหานคร.

กำพล จำปาพันธ์. (2559). **อยุธยา: จากสังคมเมืองท่านานาชาติสู่มรดกโลก**. นนทบุรี: มิวเซียมเพรส

ขนิษฐา บรมสำลี และ รัฐพล สันสน. (2017). รูปแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำแบบยั่งยืน.**วารสารเวอร์ริเดียน** มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) หน้า 1-22

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

ภัยมณี แก้วสง่า และ นิศาชล จำนงศรี. (2012). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย. **Suranaree J. Soc. Sci.** Vol. 6, No. 1, pp. 91-109.

มนัสสินี บุญมีศรีสง่า. (2556). การสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยวอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในมุมมองของนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยรุ่น. **วารสารเวอร์ริเดียน** มหาวิทยาลัยศิลปากรปีที่6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) หน้า 548-560

วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย และ วชิรวิชญ์ สิรชัยพงศ์กุล. (2556). การบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. **วารสารการจัดการธุรกิจ** มหาวิทยาลัยบูรพา. Vol. 2, No. 2 หน้า 64-79

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรอุมา เตพละกุล, ธีระ สินเดชารักษ์. (2556). **ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ. (2557). **อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร.** กรุงเทพฯ: สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สป.

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล. (2554). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ต่อยอด เพิ่มคุณค่า หาจุดต่าง** [ออนไลน์]. ได้จาก http://www.etatjournal.com/upload/245/9_Creative_Tourism.pdf

รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. (2557). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา.(2554) **บันทึกเสวนาทางวิชาการ เรื่อง อยุธยา : มรดก(โลก) ที่น่าเป็นห่วง**.กรุงเทพฯ : สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

สำนักงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2558). **บรรยายสรุปปี 2557 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2559). **อยุธยา: มรดกโลกภาพสะท้อนอดีต.** พระนครศรีอยุธยา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาษาต่างประเทศ

Butler, R. W. (1999) Sustainable tourism: A state-of-the-art review, **Tourism Geographies**. 1:1, 7-25

Cornet, C. (2015). Tourism Development and resistance in China. **Annals of Tourism Research**, 52 (2015), 29-43.

Dumbraveanu, D. (2007). Principles and Practice of Sustainable Tourism Planning. **Journal of Studies and Research in Human Geography**. Vol.1, Issue 1 pp. 77-80

Eber, S. (1992). **Beyond the green horizon: A discussion paper on Principles for Sustainable tourism.**, London, WWF and Tourism Concern

Forsyth, T. (1997) Environmental responsibility and business regulation: the case of sustainable tourism. **The geographical journal,** 163 (3), pp. 270-280

Huang, C.H., Tsaur, J.R., and Yang C.H. (2012). Does World Heritage list really induce more tourists? Evidence from Macau. **Tourism Management**, 33 (2012), 1450-1457.

Korez-Vide, R. (2013). Enforcing Sustainability Principles in Tourism via Creative Tourism Development. **Journal of Tourism Challenges and Trends**, Vol. VI, No. 1, 2013, 35-58.

Pedersen, A. (2002). **Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers**. Paris, France: UNESCO World Heritage Centre

Robinson, M., and Picard, D. (2006). **Tourism, Culture, and Sustainable Development**. France: UNESCO

Tourism Western Australia. (2008). **Five A's of Tourism**. Retrieved January 25, 2018, from http://www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/pdf/Quickstart_five%20A's%20of%20TourismLOW.pdf.

United Nations Education, Scientific and Cultural Organization. (n.d.). **UNESCO: Sustainable Tourism Online Toolkit**. Retrieved April 20, 2017 from http://whc.unesco.org/sustainabletourismtoolkit/

Ursache, M. (2015). Tourism-significant driver shaping a destination heritage. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 188 (2015), 130-137.

Wurzburger, R., Aagesen, T., Pattakos, A. and Pratt, S. (2009). **Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide**. Paper presented at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe, New Mexico, USA